

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

תצוה תשס"ט פרשת שבוע

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חושן המכפר על הדינין / עוד על תיקון מערכת המשפט

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

לימדונו רבותינו, כי החושן המונח על לבו של הכהן הגדול, המופיע בפרשתנו, מכפר על קלקולים במערכת המשפט. וז"ל הגמרא:

"והא אמר ר' ענני בר ששון: למה נסמכה פרשת בגדי כהונה לפרשת קרבנות? לומר לך: מה קרבנות מכפרין, אף בגדי כהונה מכפרין; כתונת מכפרת על שפירות דמים... מכנסים מכפרים על גילוי עריות, ... מצנפת מכפרת על גסי הרוח... אבנט מכפרת על הרהור הלב, ... **חושן מכפר על הדינין**, דכתיב: (שמות כ"ח) "ועשית חושן משפט" (ערכין דף טז עמוד א)
כך גם דורש המדרש: "חשן מכפר על מטי דינין" (ויקרא רבה פרשה י ד"ה ו את הבגדים).
לכן שמו המלא של החושן הוא "חֹשֶׁן מִשְׁפָּט" (שמות כ"ח טו).

מקובלנו מפי הנביאים ואחר כך מחכמינו כי הדרך אל הגאולה עוברת דרך תיקון מערכת המשפט, שנאמר: "צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפְדָּה" (ישעיהו א' כז).

על כן, נקדיש גם את העלון הנוכחי לתרומת "ארץ חמדה" לחיזוק ותיקון המצב בתחום חשוב זה.

אחת הסיבות לכך שחלק מן הציבור מרגיש מנוכר לבתי הדין הרבניים של מדינת ישראל, היא התחושה שהחוק כופה אותו להשתמש במערכת הלכתית שלצערנו הרב נראה לו כי איננה מתאימה לאורח חייו. באופן כללי בימינו, האווירה היא, שהפרט זכאי לחופש בחירה מלא כל עוד אין זה יוצר מצב של אנרכיה. לכן לצערנו, ברור מדוע נוצר ניכור בין בתי הדין הרבניים הפועלים מכח חוק נישואין וגרושין תשי"ג, לבין חלקיו של הציבור הישראלי.

בתי הדין לממונות מיסודם של "ארץ חמדה-גזית", פועלים במסגרת "חוק הבוררות" שחוקקה כנסת ישראל ובכך ניתנה גם אפשרות לאכוף את פסקי הדין, על פי החוק.

* מדינת ישראל נמצאת במקום הראשון בעולם במספר התיקים הנפתחים בבתי המשפט, יחסית למספר התושבים, מציאות הגורמת לעומס אדיר על בתי המשפט. התובע צריך לחכות לעתים שנים, עד שיוכל להשיג את המגיע לו על פי דין וגם הנתבע עלול לסבול מ"עינוי הדין" הנגרם בגלל העיכוב.

יש לציין כי בזמן האחרון גם בתי המשפט שולחים עקב עומס אדיר את הצדדים - בהסכמתם - אל בתי הדין לממונות המציעים שרות מהיר. על פי סדרי הדין של "ארץ חמדה-גזית", הדיונים נקבעים תוך זמן קצר ופסק הדין הכתוב והמנומק ניתן לא יאוחר מששה שבועות מתום הדיון האחרון.

* מערכת המשפט בישראל פועלת על פי השיטה האדוורסרית, כיון שכך, תפקידם של עורכי הדין הוא מרכזי. מציאות זו כרוכה בהוצאות מרובות בדרך להשגת הצדק. בתי הדין "ארץ חמדה-גזית" מציעים לציבור שירות בתשלום של עמלות מופחתות וללא תלות בעורכי הדין. בשונה מהנהוג בבתי הדין הרבניים של מדינת ישראל, על פי שטר הבוררות של "ארץ חמדה-גזית" (שהוכן בהתייעצות עם הגר"י גולדברג וההנהלה התורנית) רשאי בית הדין לחייב גם בהוצאות המשפט, דבר המבטיח לצד הצודק תיקון מלא של נזקיו.

אנו מזמינים את הציבור לעיין בפסקי הדין באתר "ארץ חמדה" (לפסקי הדין באתר).

הבה נתפלל כי תיקונים אלה יזרזו את "וְאֶשְׁיְבֶה שְׁפִטֶיךָ כְּבָרָא שְׁנָה" (שם)
ונזכה בקרוב ל"עמ'ד כְּהֶן לְאוֹרִים וּלְתַמִּים" (עזרא ב' סג), שהיו צמודים לחושן המשפט.

לע"י רבי **יעקב**
בן אברהם ועיישה סבג

לע"י **צפורה** בת יונה דונייר
נלבי"ע י"ב אדר א'

לע"י הרב **אשר וסרטיל** ז"ל
נלבי"ע ט' כסלו תשס"ט

ERETZ HEMDAH

5 Ha-Mem Gimmel St. P.O.B 36236 Jerusalem 91360
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

ארץ חמדה ע"ר

רח' המ"ג 5 ת.ד. 36236 ירושלים 91360
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

web-site: www.eretzhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט www.yeshiva.org.il

חמדת הדף היומי עיונים בשולחן ערוך - חושן משפט, לאור הדף היומי

ה' אדר - יא' אדר, בבא קמא דפים סג-סט

גניבת חפץ גנוב

הרב עופר לבנת

השבוע למדנו בדף היומי (ב"ק סה.) את כללי התשלום בגזילה. הכלל הבסיסי הוא שאם החפץ הגזול אינו קיים, אז הגזלן משלם לפי שווי החפץ בשעת הגזילה. אולם אם החפץ התייקר לאחר שעת הגזילה והגזלן הוא אשר איבד בידינו את החפץ, כגון שגזל חבית יין ולאחר מכן שבר אותה או שתה אותה אז הוא חייב לשלם לפי ערכה היקר בשעת "הוצאתה מן העולם". הקצות החושן (שו"ע חו"מ לד, ג) מקשה על הלכה זו מהמשנה בתחילת הפרק (סב:) בה נאמר: "אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפלי". הקצות למד ממשנה זו שעל חפץ שכבר נגנב, אין לחייב שוב על גניבתו, כגון בתשלומי כפל. לכן קשה, מדוע גזלן ששבר חבית שהוא כבר גזל, יתחייב על כך שוב כגזלן. לכן מבאר הקצות שחויבו של הגזלן ששבר את החבית אינו חייב של גזלן אלא חייב של מזיק, שהזיק את הבעלים בשבירת החבית (יש הבדלים בין חייב של מזיק לחייב של גזלן). לכן אם בשעת שבירת החבית היא הייתה שווה יותר מאשר בשעת הגזילה, כיוון שהזיק אותה בשעה זו ניתן לחייב אותו לשלם לפי השער היקר.

הנתיבות (שם, לד, ה) מסכים בעיקרון עם הקצות שמי שגונב חפץ גנוב אינו חייב לשלם לבעלים, כיוון שהחפץ כבר נלקח מהם והוא לא הוסיף שום פגיעה בהם. אולם, טוען הנתיבות, אם הוא עשה פעולה שכן "העמיקה" את הגניבה, אזי ניתן לחייב אותו כגנב. לכן, לדעת הנתיבות, במקרה שהגזלן שבר את החבית, ניתן לראות את השבירה כהעמקה של הגזילה. כיוון שעד שלא שבר, הבעלים יכלו לקבל בחזרה את החבית עצמה, ועתה החבית לא תשוב אליהם יותר. לפי הנתיבות שבירת החבית נחשבת כמעשה גזילה נוסף ולכן גם שעה זו היא שעת הגזילה ומחייבים את הגזלן לפי שעת הגזילה, שבה החבית הייתה יותר יקרה.

אולם, האמרי משה (סימן לב) ועוד אחרונים רבים חולקים על עיקר ההנחה של הקצות והנתיבות שאין חייב על גניבת חפץ גנוב. לדעתם המשנה רק קבעה שאין קנס של כפל למי שגנב חפץ גנוב, אך הוא כן חייב לשלם את הקרן לבעלים. לפי שיטתם ודאי שאין מניעה לומר שגם גזלן ששבר או שתה את חבית היין שגזל, הוא ממשיך לגזול את הבעלים וניתן לחייב אותו מדיני גזילה על מעשה זה.

שער לדין

בחודשים הקרובים יתפוס מדור "שער לדין" את מקומו של המדור משפט והלכה - משפטי שאול / הלכה פסוקה.

המדור "שער לדין" יעסוק בסוגיות יסוד במשפט העברי ויפתח לציבור הרחב פתח להבנת מושגי יסוד בתחום עבודת בית הדין על פי דין. בכך נבנה נדבך נוסף בקירוב משפט התורה לליבו של הציבור הרחב.

מתנה על מנת להחזיר

הרב אורי גנץ

"מתנה על מנת להחזיר" הוא מושג הלכתי ידוע. ננסה הפעם להגדיר ולהבין את המושג הזה. אנו מכירים בפועל את השימוש במתנה ע"מ להחזיר מנטילת לולב.

ביום הראשון של סוכות צריכים ארבעת המינים להיות קנויים לנוטל אותם ("לכס" - משלכס). אם אין למישהו ארבעת המינים - לא יוכל לשאול מחברו ארבעת המינים ולנוטלם משום ש"שאלו" פסול ביום הראשון של החג. ע"מ לפתור בעיה זאת, נותנים את ארבעת המינים "מתנה על מנת להחזיר". מתנה - כדי שיהיו קנויים למקבל, על נת להחזיר - כדי לאלץ אותו להחזיר ולא להשאיר אצלו את ארבעת המינים... (כמובן, אם סומכים עליו שיחזיר, אפשר לתת לו מתנה גמורה). "אמר רבא הילך אתרוג זה על מנת שתחזירהו לי החזירו יצא ואם לאו לא יצא" (קידושין ו:).

יש כאן מתנה, אלא שהיא מותנת בתנאי: אם יחזיר את האתרוג תחול המתנה למפרע ואם לא יחזירנו (בזמן שנקבע) - תתבטל המתנה למפרע. וממילא יתברר שלא יצא ידי חובתו.

הרא"ש (סוכה פר ג' סימן ל) מסביר שהמתנה היא מתנה גמורה לעולם, ואין בה כל שיור, אלא שהיא מותנית בכך שהמקבל יחזיר, ובאמת כאשר יחזיר המקבל לנותן יצטרכו לעשות מעשה הקנאה חדש שבו יוחזר האתרוג לנותן.

לעומת זאת, קצות החושן (סי' רמ"א סק"ד) טוען שמתנה על מנת להחזיר היא מתנה לזמן. מראש הוגדר שהאתרוג נתון רק עד הזמן שסוכים ביניהם וכשיגיע הזמן הזה פוקעת בעלותו של המקבל והאתרוג חוזר ממילא להיות של הנותן. קצות החושן מסביר שישנו הבדל יסודי בין אתרוג שאול לבין קנין לזמן. באתרוג שאול יש למקבל רק זכות שימוש בתרוג ("קנין פירות"). אך בקנין לזמן יש למקבל קנין הגוף גמור, אלא שהוא מוגבל לזמן וזה נקרא "לכס". גם לפי קצות החושן יש כאן תנאי נוסף ע"ג ההקנאה לזמן. המתנה מותנית בכך שהמקבל אכן יחזיר בפועל את המתנה בסוף הזמן, ולא ימכרנה או יאבד אותה. אבל עצם חזרת הבעלות לנותן אינה תלויה בו כלל.

הרא"ש הביא ראיה לדבריו (שצריך הקנאה מיוחדת) ממסכת סוכה (דף מו:). דשם מציע ר' זירא שאדם לא יקנה את לולבו לקטן ביו"ט ראשון של סוכות משום שקטן קונה אך אינו יכול להקנות בחזרה ונמצא שאחרי הקטן לא יוכלו לקיים את המצוה בלולב זה, משום "לכס". (ביום שני של סוכות אין בעיה).

אולם, אם כשנותנים מתנה על מנת להחזיר, אין צורך בהקנאה מיוחדת, לכאורה יש פתרון- ניתן להקנות את הלולב לקטן במתנה

על מנת להחזיר, ולא יהיה צורך בהקנאה על ידי הקטן כדי להחזיר את הלולב. מכך שהגמרא לא הציעה פתרון כזה, משמע שגם בהקנאה ע"מ להחזיר יש צורך בקניין כדי להקנות בחזרה (ואת זה אין הקטן יכול לעשות). לעומת זאת, בעל קצות החושן (בספרו אבני מילואים סי' כ"ח סקני"ג) מביא ראיה לשיטתו: בגמ' ב"ב קלז: אומר רב אשי שאם אדם נתן לחברו שור במתנה על מנת להחזיר והמקבל הקדיש את השור הריהו יכול להחזיר לו שור קדוש וזה נחשב שקיים את התנאי, אך אם אמר לו "על מנת שתחזירה לי" או מסבירים שכוונת התנאי היתה שיחזיר לו באופן ראוי לשימוש ולכן אם הקדיש את השור הרי זה ביטול התנאי (וממילא התבטלה המתנה למפרע והתבטלה גם ההקדשה). מכאן מוכיח האבני מילואים שאין צורך בהקנאה מחודשת כשמחזירים את המתנה, שהרי, אין אפשרות להקנות לחברו בהמה מוקדשת! בהמה מוקדשת מוגדרת כ"ממון גבוה", ואין לאיש יכולת הקנאה בה. לכן מוכרחים לומר שאפשר לקיים את תנאי החזרה בלי הקנאה חדשה. נתיבות המשפט (ח"מ סי' רמ"א סק"ה) דוחה ראיה זאת ועונה, שצריך להעמיד את הגמ' בב"ב ב"קדשים קלים". ההלכה היא שקדשים קלים (כגון קרבן שלמים) הם "ממון הדיוט", והם בבעלותו של המקדיש גם אחרי ההקדשה, ולכן הוא יכול להקנותם ולקיים בכך את תנאי החזרה.

משפטי שאול

הוצאה מחודשת של הספר המכיל פסקי דין עקרוניים של מו"ר מרן הגאון הרב שאול ישראלי זצ"ל בשבתו בבית הדין הגדול בירושלים. בספר גם משא ומתן בנושאים אלה עם גדולי הדור. מחיר הספר 80 ₪ (לחץ לקניה)

רוצים לפתור בעיות עלפי ההלכה ובמסגרת החוק?

פנו אל: "משפט והלכה בישראל" טלפון: 02-5382710 פקס: 02-5379626 BEITDIN@ERETZHEMDAH.ORG

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ז)

New York, USA

ניו יורק ארה"ב

שבט, תשס"ט

מגילת אסתר מאויירת

שאלה

מתפלל בקהילתי רוצה לקנות מגילת אסתר מאויירת ולהשתמש בה בפורים הקרוב. רציתי לברר ומה הן ההלכות הנוגעות לשאלה זו והאם יש הגבלות הלכתיות בתחום זה? כך יקל עלי להדריכו.

תשובה

איור מגילת אסתר, והדין כשהאיור כולל מילים:

1. במקומות רבים נהגו ישראל לאייר מגילות אסתר, ומתכוונים לייפות בזה את המגילה. אך הרבה פוסקים כתבו שאין נכון לאייר המגילה. ואם אייר לכו"ע אין המגילה נפסלת בכך.¹
2. נכון שאיור המגילה לא יהיה כזה המסיח דעת הקורא מהמגילה, ולכן עדיפים איורים אבסטרקטיים או פרחים וכדו', או אפילו ציורים הממחישים את סיפור המגילה, אם אינם כאלו המסיחים דעת הקורא. ובדיעבד המגילה כשרה אף אם אייר איורים העשויים להסיח דעת הקורא.²
3. אין הגבלה מיוחדת בהוספת טקסט לאיור, אלא אם כן זהו טקסט שאותו קוראים בבית הכנסת, כגון ברכות המגילה או פיוטים, שאז לכתחילה אין להוסיף הטקסט ובדיעבד המגילה כשרה.³

¹ הרשב"א בתשובה (ח"א סי' שע) פסק שאין לפסול מגילה מחמת שהיא מנוקדת. וכתב עוד (ח"א סי' קג) על מגילה שיש בדף הראשון ברכות ופיוטים, שדבר פשוט שהיא כשרה. אולם המרדכי כתב (מגילה סו"ס תתלא) בשם אבי העזרי (ראבי"ה סי' תקעד) שאין לכתוב ברכות במגילה משום שמגילה הוקשה לספר תורה, ואינה דומה למגילה הכתובה בין הכתובים. הב"י (סימן תרצא) כתב שעל דברי הרשב"א יש לסמוך להכשירה בדיעבד, וכן פסק בשו"ע שמגילה מנוקדת או שכתב בדף הראשון ברכות או פיוטים אינה פסולה בכך.

הפוסקים דנו אם יש להשוות דין הברכות והניקוד לדין האיורים, ואם יש לאסור מטעמים נוספים: האליה רבה (תרצ"א ס"ק ז) למד מכך, שלכתחילה אין לאייר מגילת אסתר מצד דמיון הלכותיה להלכות ספר תורה. ומטעם נוסף, בדומה למה שכתוב בסימן צ' שאסור לצייר ציורים בסידורים, כי הדבר מפריע לכוונה, אם כי יש לחלק שבתפילה צריך כוונה יותר. אך יש לפקפק בשני טעמיו: ראשית, שאין להשוות כתיבת הברכות לאיורים, מפני שהסיבה שכתבת הברכות בס"ת אסורה היא שמא יאמרו שהברכות כתובות בתורה (ספר אמרכל דף כו), וזה לא שייך באיורים. שנית, שאין להשוות כוונה בתפילה לכוונה בקריאת המגילה, שהרי בתפילה בעינן כוונה טפי (כמו שכתב אליה רבה עצמו), ועוד, שהרי חביבה קריאת המגילה ומתרכזים בקריאתה יותר מקריאות אחרות (מגילה כא ע"ב). ראה עוד בדבריו של הרב ברוך שרגא (בית הלל חוברת ג', עמ' נו). להלכה כתב הרב משה הררי בשם הגר"מ אליהו (מקראי קדש-הלכות פורים, עמ' קמ סעיף ז) שלכתחילה אין לצייר המגילה. הרב ד.א. ספקטור (שות אמנות עמ' רנב) הביא דבריהם. אבל בשו"ת זרע אמת (ח"א סי' ק) כתב שבמקומו מקלים לצייר ציורים בצידי המגילה, ומתכוונים לייפות בזה את המגילה. והוכיח מזה שאנו סומכים על השיטות החולקות על המרדכי, ולכן להלכה אין למגילה דיני ס"ת.

² בספר "משנת הסופר" (משנת הסופר סימן נח ס"ק כ) כתב, שאף הנוהגים לצייר ציורים, לא יעשו אלא כעין כתרים וכדו', אך לא יציירו ציורים הממחישים את סיפור המגילה, שיש לחוש בזה לטעמו של אליה רבה, שמחמת הציורים תוסח דעתו. מכל מקום נראה שיש להקל גם באיורים אחרים שאינם מסיחים דעת הקורא. שהרי המנהג לאייר המגילות אינו מוגבל לציורי כתרים, אלא ישנם גם ציורים מפורטים יותר. ועוד, שלפי טעם זה של החשש לכוונה, היה מקום לאסור האיורים גם במגילות המודפסות, ופוק חזי מאי עמא דבר, שמקלים בזה מאוד, ומכוונים בזה לחיבוב המצווה.

³ ראה לעיל הערה מס' 1, שלמקלים לאייר המגילה, אין סיבה מיוחדת לאסור הוספת טקסט לאיור. למעט במקרה של הוספת טקסט כגון ברכות המגילה או פיוטים הנקראים בבית הכנסת, שבזה פסק השו"ע שלכתחילה אין לכתוב ובדיעבד כשר.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

בשיתוף המרכז לשירותים רוחניים לקהילות - ההסתדרות הציונית העולמית

שו"ת "במראה הבזק", חלקים א'- ו'

תשובות לשאלות מרבני הגולה. השאלות מבטאות את המצב מיוחד של קהילות ישראל בכל קצוות תבל בימינו אנו. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכי דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".

מחיר מבצע לששת הכרכים 300 ₪ במקום 360 ₪ (לחץ לקניה) (טל' 02-5371485)

חדש !!! שו"ת "במראה הבזק" במהדורה מהודרת! מחיר מבצע לששת הכרכים 400 ₪ במקום 480 ₪